

ELEMENTÁRNÍ BYTOSTI A JEJICH BYTOSTNÉ ČLÁNKY

GA 102

Rudolf Steiner

V minulých úvahách jsem vás upozorňoval, že v tomto období vývoje naší pobočky má být leccos řečeno pro pokročilé theosofy, a poukázal jsem na to, že výraz „pokročilý theosof“ není míněn tak, že by jím měla být označena zvláštní teoretická, podrobná znalost theosofických nauk. Jejím míněno něco, co si můžeme vysvětlit, uvědomíme-li si, že život v rámci theosofické pobočky, trvá-li nějakou dobu, pro lidskou duši něco znamená. Nejenže si člověk během theosofického života pobočky osvojuje představy a pojmy o lidské bytosti, o vyšších světech, o evoluci atd., ale více, než si leckdo z vás uvědomuje, si během života pobočky osvojuje jistý souhrn citů, jiné city než jsou ty, které si přináší s sebou jako úplný nováček, kdy teprve vstupuje do theosofie.

Tyto city se vztahují zejména k tomu, že se člověk v největším klidu a trpělivě, s jistou vnitřní důvěrou učí vyslechnout si věci a líčení a brát je jako něco, co není fantazírováním či sněním, věci, jejichž popisu by se byl před vstupem do theosofie patrně smál a dělal si z nich legraci - věci, jejichž líčení by se dnes většina našich současníků zcela jistě vysmála jako blouznění. Mnohem důležitější než jednotlivosti theosofických nauk je tento souhrn citů, jimž pozvolna přivýkáme svou duši. Neboť se tím krůček po krůčku stáváme úplně jinými lidmi a ti, kdo si tyto city vůči jiným světům osvojili - vůči světům, které sice existují v našem světě a ustavičně námi pulsují, pro vnější smysly však nejsou vnímatelné - kdo mají takovéto city, kdo mají k jiným světům postoj, jež jsme si naznačili, ti jsou zde míněni pokročilými theosofy.

Neapeluje se tu tedy na vaši teoretickou znalost, nýbrž na vaše srdce a cit, máme-li bez předsudků brát takovéto výklady, k jakým patří ten minulý i ten dnešní.

Kdybychom chtěli mluvit pouze o obecných abstraktních teoriích, jimiž se pokud možno nedotkneme takzvaného zdravého lidského rozumu, pak bychom si jen něco nalhávali; neměli bychom nezbytnou vůli k tomu, abychom světy, jež musí být theosofickým hnutím odkryty, skutečně také pozvolna odkrývali.

To, o čem dnes chceme poněkud blíže hovořit, se týká tématu, jež nás má obeznámit s bytostmi, které také existují - existují mezi námi, nahlížíme-li na sebe jako na duchovní bytosti - jejichž výklad však dosud v našich předchozích úvahách nehrál

významnější roli. Ve všech našich theosofických výkladech jsme do středu pozornosti stavěli člověka jako mikrokosmos. Od člověka, abychom mu porozuměli, abychom poznali jeho evoluci, jsme však většinou byli nuceni vzhlednout k jiným bytostem, k vyšším, duchovním bytostem, které s ohledem na evoluci naší planety Země hrály kdysi stejnou roli, jakou dnes hraje na Zemi člověk.

Viděli jsme, že Země, dříve než vstoupila do nynějšího stavu, byla tím, co jsme zvyklí nazývat starým Měsícem, a objasnili jsme si, že jisté duchovní bytosti, které mají vyšší schopnosti než dnešní člověk a jež bude mít člověk teprve v budoucích stavech Země, byly tenkrát na Měsíci na stupni člověka za jiných podmínek. Jsou to andělé neboli angeloï, duchové šerosvitu. A podobně prošli takzvaní archandělé neboli archangeloï či duchové ohně, kteří dnes stojí o dva stupně výše než člověk, svým stupněm člověka na starém Slunci, tak jako asurové, duchové osobnosti, archai, kteří dnes s ohledem na dobré či zlé vlastnosti stojí daleko nad člověkem, prošli tímto stupněm na starém Saturnu. Podrobněji jsme se tak postupně zabývali celou řadou takovýchto bytostí, podílejících se na vývoji Země a veškerého našeho žití a bytí. Poznali jsme řadu těchto bytostí, k nimž musíme v jistém ohledu vzhlížet. Tomu, kdo tyto bytosti pozoruje jasnozřivě, se ukazuje významný rozdíl mezi těmito bytostmi a člověkem.

Jestliže člověka rozdělíme podle jemnějšího členění jeho bytosti, bude se nám dělit na to, co nazýváme vlastní tělesností, na fyzické tělo, éterné tělo a astrální tělo. Od této tělesnosti odlišujeme duši, kterou dělíme na duši pociťující, rozumovou a vědomou, a jako třetí rozlišujeme v lidské bytosti ducha, který dnes stojí teprve na počátku vývoje. Člověk jej přivede k jeho výši v budoucích vývojových stavech. Tyto tři části lidské bytosti, jeho tělesnost, duševnost a duchovnost, představují celkově vzato základ trojčlenné bytosti člověka.

Vzhledneme-li od člověka k oněm vyšším bytostem, o nichž jsme právě hovořili, můžeme konstatovat, že se od člověka jistým způsobem liší, a to tím, že už nemají utvořenou - půjdeme-li dolů - hrubší tělesnost. Hrubší tělesnost, kterou lze vnímat smysly, u nich proto vidět nemůžeme. Podíváme-li se na lunární pitry neboli anděly, jak je nazývá křesťanská esoterika, kteří prošli lidským vývojovým stupněm na Měsíci, vyplyne z různých věcí, které jsme si řekli, že jim tak hrubou tělesností jako člověku připisovat nemůžeme. Zato však již mají rozvinuté vyšší články, které člověk rozvine teprve v budoucnu, a tak lze říci, že u nich na rozdíl od člověka nalézáme uskutečnění toho, že jsou duch a duše, oproti člověku, jenž je trojčlennou bytostí, sestávající z ducha, duše a těla. Zabývali jsme se tedy především těmi bytostmi v kosmu, které jsou vlastně lidmi a mají ducha, duši a tělo, a bytostmi, které stojí nad člověkem a mají ducha a duši.

Pro okultního pozorovatele však skutečně existují ještě jiné bytosti, jež jsou zejména pro dnešní fázi lidského vývoje velmi skryté, nicméně hrají roli v evoluci kosmu. Existují totiž také bytosti, u nichž ten, kdo zkoumá svět jasnozřivým pohledem, nedokáže objevit to, co jsme u člověka zvyklí nazývat „duch“, ale sestávají v podstatě z těla a duše. Z našich dosavadních úvah ovšem znáte celou skupinu takovýchto bytostí; těmito bytostmi jsou zvířata. Zvířata mají tělo a duši. Víme však, že zvířata jsou směrem nahoru spojená se svými skupinovými dušemi neboli skupinovými Já, která jsou již duchovního rázu. V jednotlivém zvířeti, jež před námi stojí ve fyzickém světě, tak sice máme před sebou bytost, která má jen tělo a duši, avšak tato bytost takřkajíc pokračuje směrem nahoru do vyšších světů a přičleňuje se k tomu, co je duchovní povahy.

Nejednou jsem vám uváděl přirovnání, které lze u těchto skupinových Já zvířat použít: Kdyby tady byla stěna a já bych svých deset prstů prostrčil deseti otvory v této stěně a vy byste neviděli mé, ale jen mých deset prstů, pak byste právem usoudili, že pohyb mých prstů musí vycházet z bytosti nacházející se za stěnou. Tak je tomu i se zvířaty a skupinovými Já. Tato skupinová Já existují a zvíře v ně povolna, postupně přechází. Jednotlivá zvířata stejných tvarů jsou s těmito skupinovými Já spojena. Tedy jediné mluvíme-li o té části zvířat, která představuje jednotlivé zvíře tady na fyzické pláni, můžeme mluvit o tom, že zvířata mají tělo a duši. Pomíjíme pak jejich pokračování na astrální pláň.

Existují však i další bytosti, jež mají pouze tělo a duši, nicméně fyzickému pohledu již nejsou viditelné. V různých theosofických naukách se jim často říká „elementární duchové“, avšak toto označení je nanejvýš nevhodné, neboť jsou to bytosti, které právě ducha nemají, bytosti bez „ducha“, jež je proto lepší nazývat „elementární bytosti“. Proč jejich tělo vlastně není viditelné, uvidíme v průběhu dnešního výkladu. Předběžně, dříve než uvedeme více než jen definici těchto bytostí, si řekněme, že jsou to v jistém ohledu bytosti sestávající z těla a duše a stojící pod člověkem. Tyto bytosti jsou v naší osvícenecké době samozřejmě popírány, neboť člověk v dnešní vývojové fázi je nedokáže vnímat. Kdo je vnímat chce, musí pokročit k jistému stupni jasnozřivého vědomí. Jestliže však něco nemůžeme vnímat, neznamená to ještě, že to v našem světě nepůsobí. Působnost těchto bytostí, které mají tělo a duši, veskrze zasahuje do našeho světa. To, co dělají, můžeme vnímat velice dobře, jen je samotné vnímat nemůžeme.

Půjde ovšem o to, abychom si, nakolik to je možné bez vlastního nazírání, udělali o těchto elementárních bytostech představu. Tyto bytosti se v různých podobách nacházejí v duchovním prostoru, který pojal nás všechny, a mluví se o nich jako o „přírodních duších“. Lidé jim vůbec dávají nejrůznější jména. O tato jména však nejde. Jde o to, abychom si o nich udělali určitou představu. Tady již skutečně začíná to, co

apeluje na vaše theosofické city; chtěl bych totiž zcela bez příkras vyprávět, jak se takovéto bytosti ukazují jasnozřivému pohledu.

Jsou různé bytosti, jež se vyskytují na nejrůznějších místech Země. Tak je například můžete vidět, když se dostanete zejména do takových hlubin Země, které nikdy neprorůstají, nikdy nebyly prostoupeny živými bytostmi, živými rostlinami, tedy například místa* v dole, jež byla vždy nerostné povahy. Když tady vyzvednete zeminu, mající povahu kovu nebo horniny, najdete bytosti, které se ukazují zprvu zvláštním způsobem, jako kdyby se něco rozprášilo. Ukazuje se nám, že byly směstnané v nesmírném množství, a když zeminu uvolníme, jakoby se rozprsknou. A podstatné je, že se nejen rozprsknou, rozlétnou, ale že se při tom také zvětší ve své tělesnosti. I když ale dosáhnou své největší velikosti, jsou pořád ještě menší než lidé.

Dnešní osvícený člověk tyto bytosti nezná. Ovšem lidé, kteří ještě mají určitý smysl pro přírodu - to znamená, že si uchovali jistou jasnozřivou sílu, kterou všichni lidé kdysi měli a o kterou museli přijít v důsledku vydobytí si vnějšího, předmětného vědomí - taková lidé by vám mohli o těchto bytostech velmi dobře vyprávět. Dávali jim také nejrůznější jména: koboldi, gnómové atd. Tyto bytosti se od člověka liší tím, že na rozdíl od něj nejsou viditelné ve své tělesnosti, a zcela podstatně také tím, že rozumný člověk jim nikdy nemůže připisovat nějakou morální odpovědnost. To, co u člověka nazýváme morální odpovědností, tedy nemají. Co dělají, dělají jakoby automaticky. Přitom však to, co dělají, naprosto není nepodobné tomu, co dělá například lidský rozum, lidská inteligence. Dokonce mají na nejvyšší míru to, čemu říkáme „vtip“, a kdo se s nimi dostane do styku, může pocítit řádné ukázky jejich vtipu, protože dovedou člověku provádět všelijaké taškařice, jak ještě občas může pozorovat každý horník, který si dosud uchoval trochu zdravého smyslu pro přírodu; mám na mysli horníky dobývající kovy, nikoli horníky dobývající uhlí.

Tyto bytosti lze z hlediska jejich členění zkoumat okulturními prostředky, stejně jako lze zkoumat člověka. Zkoumáme-li v tomto ohledu člověka, ukazuje nám jako svůj nejnižší článek fyzické tělo, potom éterné tělo, astrální tělo a Já. A to, co se prací Já pozvolna vyvíjí z dolních článků, nazýváme duchovní svébytní neboli manas, životní duch neboli buddhi a duchovní člověk neboli atma. Tím podstatným, co připadá v úvahu pro dnešní stupeň lidstva, jsou první čtyři články: fyzické tělo, éterné tělo, astrální tělo a Já, takže říkáme, že Já je nejvyšším článkem a fyzické tělo nejnižším. Dopouštíme se však velké chyby, chceme-li zcela abstraktně tvrdit, že fyzické lidské tělo nemá nic společného s lidským Já. V lidském fyzickém těle máme nástroj pro lidské Já. Viděli jsme, že toto lidské tělo je velmi složitým útvarem. Řekli jsme si také, že Já má svůj fyzický nástroj v soustavě krve, astrální tělo v nervové soustavě, éterné tělo v soustavě žláz a fyzické tělo samotné ve fyzických, čistě mechanicky působících orgánech, takže si musíme představit, že všechno, co se odehrává v astrálním těle v podobě vnitřního prožívání, má hmotný výraz v nervové soustavě, všechno, co se

odehrává v éterném těle, má hmotný výraz v soustavě žláz atd. Fyzické lidské tělo tak pro nás tvoří jakoby obraz čtyřčlenné bytosti člověka.

Vezměte fyzické lidské tělo, jak ho máte před sebou, a vezměte vše, čím toto fyzické lidské tělo je, jako nástroj myslícího, inteligentního Já. Co se tím míní, si nejlépe uvědomíte, jestliže pomyslíte na to, že samotné Já zůstává od inkarnace k inkarnaci totéž, jeho nástroj se však s každou inkarnací nově buduje. To, co má člověk oproti zvířeti v podobě jemnější, hmotné ústrojnosti navíc, především tedy ona ústrojnost, která projevuje lidskou inteligenci, vzniklo tak, že se Já pomalu a postupně, v průběhu dlouhé doby, učilo pracovat na astrálním těle. Víme totiž, že astrální tělo sestává u každého člověka ze dvou částí: z jedné, kterou obdržel od kosmu a na níž Já dosud nic neudělalo, a druhé, kterou Já již přetvořilo. V každém člověku jsou tyto dva články astrálního těla do jisté míry rozvinuty.

Ve vyšší nervové soustavě, zejména v mozku, který se s každou inkarnací nově buduje, máme vnější, hmotný výraz toho, co člověk ze svého Já odpracoval na astrálním těle, byť z velké části nevědomě. Skutečnost, že člověk má mnohem propracovanější a dokonalejší přední mozek než zvířata, je dána tím, že tento přední mozek je výrazem či projevem astrálního těla zpracovaného a přetvořeného lidským Já. Nicméně je to astrální tělo, jehož je nervová soustava také vnějším výrazem.

Snadno teď pochopíme, že ve chvíli, kdy je některý článek našeho organismu přetvořen, je nutná změna veškerého ostatního organismu. Proč člověk nemůže chodit po čtyřech? Proč své přední končetiny přetvořil v pracovní orgány? Protože pracoval na astrálním těle, což způsobilo nezbytné přetvoření předních končetin v pracovní orgány; a tak je i tvar mozku v lidském těle výsledkem této vnitřní práce. Vnější je vždy skutečným projevem vnitřního. Všechno, co v současné vývojové fázi vidíme ve fyzickém těle, je specifikovaným výsledkem duchovní evoluce.

Nyní tedy pochopíte, že všechno, co existuje v hmotném světě, je včetně formy výsledkem toho, co působí za tímto hmotným světem. Máme-li tedy před sebou bytosti, jako jsou ty, které jsem právě popsal, tedy bytosti, jimž chybí možnost přeměňovat své astrální tělo - neboť jim chybí duchovní článek a na jejich astrálním těle žádné Já nepracuje - pak se toto astrální tělo (které je ovšem souhrnem duševních prožitků, jež astrální tělo může mít) musí projevovat v hmotné podobě. Hmotná podoba, kterou má takováto bytost neprožhnutá svým Já, nemůže být v naší vývojové fázi ve fyzickém světě viditelná a není viditelná proto, že spočívá o stupeň níže než naše viditelná hmota. Chápejte dobře, co tím je míněno.

Chcete-li si ujasnit, čím se vyznačuje vaše fyzické tělo, řeknete si: Fyzické tělo lze vidět. - Éterné tělo nemůžete vidět, neboť svou substancialitou spočívá o stupeň výše. Astrální tělo také nemůžete vidět, protože spočívá zase o stupeň výše než éterné tělo. Substancialita ovšem existuje nejen nad fyzickou hmotou, ale i pod ní, a

ani ji nelze vidět, protože z veškeré hmoty je viditelný jen střední pás, právě to, čím je fyzická hmota, viditelná fyzickými očima. A jako pokračuje substancialita nahoru ve fyzickém základu éternosti a astrálnosti, pokračuje také dolů, kde se opět stává neviditelnou. A teď, poté co jsme si představili členění člověka, si budeme schopni představit také členění těchto jiných bytostí.

Viděli jsme, že člověk, podíváme-li se na něj zdola nahoru, má jako první fyzické tělo, potom éterné tělo, astrální tělo a jako čtvrté Já. Bytostem, které označujeme jako elementární, chybí Já, a proto jim chybí i odpovědnost. Zato mají vyvinutý jeden princip pod fyzickým tělem. Nazvěte ho klidné „minus jedna“. Mají tedy vytvořené principy tři, dva, jedna a minus jedna. Můžeme však jít ještě dále. Jsou nejen bytosti, které [shora] začínají astrálním tělem a k tomu mají navíc vytvořený princip minus jedna, ale i bytosti, které začínají u principu dva, mají pouze princip éterného těla, potom princip fyzického těla, pak princip minus jedna a k tomu ještě princip minus dva. A konečně máme bytosti, které mají jako nejvyšší princip to, co je nejnižším principem člověka; začínají tedy principem jedna, pak mají vytvořený princip minus jedna, minus dva a minus tři.

Můžeme si ještě udělat zřetelnější představu o tom, proč tyto bytosti nejsou viditelné. Můžete totiž namítnout: Jestliže mají fyzické tělo, pak by přece musely být viditelné. - Kdyby nebylo vyšších článků člověka, kdyby měl člověk pouze fyzické tělo, pak by toto tělo vypadalo úplně jinak. Když člověk zemře, je fyzické tělo samotné; tehdy se však rozpadne, rozplyne, rozpráší na všemožné atomy. To je jeho přirozená podoba. Že je takové, jak ho dnes znáte, je dáno tím, že je shora proniknuto Já, astrálním tělem a éterným tělem. Bytosti, které nazýváme gnómy nebo koboldy, mají zajisté fyzické tělo, chybí jim však Já, astrální tělo a éterné tělo. Bytosti, jež označujeme jako gnómy, jsou právě oněmi bytostmi, které mají fyzické tělo jako nej- vyšší princip.

Mají tři principy, které se nacházejí pod fyzickým tělem a způsobují, že jejich fyzické tělo může být mnohem méně viditelné než fyzické tělo člověka. Pod fyzickou plání spočívající síly těchto bytostí způsobují, že i to, co je principem fyzického těla, nikdy nemůže být pro běžné oči fyzicky viditelné. Kdyby měly mít hmotu blížící se fyzické hmotě, pak by ji mohly mít jen za obrovského tlaku, jak se to děje, když je vnější hmota stlačuje dohromady. Jejich tělesnost je pak natolik stlačená, že jsou ve velkém množství směstnané k sobě a rozvíjejí se tak úděsným způsobem, jak jsem to prve vylíčil. Obecně je proces, který pro ně nastane, když jim vezmete vnější tlak, procesem rozplývání, probíhající s nesmírnou rychlostí. Když jim vezmete horninu, odehrává se u nich s nesmírnou rychlostí stejný proces, který můžete u člověka pozorovat po smrti. Proto se nikdy nemohou stát viditelnými, i když mají fyzické tělo.

Pro toho, kdo dokáže vidět skrze fyzickou zemi, mají tyto bytosti malé fyzické tělo. Toto fyzické tělo, které mají z hlediska principu síly, v sobě má ovšem něco, co je ve

své struktuře, ve své ústrojnosti podobné lidskému nástroji myšlení, lidskému nástroji inteligence. Lidé, kteří na základě jistého citu pro přírodu zobrazují gnómy, utvářejí právem zvláště výrazně jejich hlavu. Všechny ty symboly, které se tu kreslí, mají určitou reálnost. U gnómů najdete jistou inteligenci, která působí přímo automaticky. Je tomu skutečně tak, jako kdybyste si svůj mozek představili vyjmutý [z hlavy] a tento mozek by nebyl proniknutý vašimi vyššími články; pak u vás také nebude působit zrovna ve smyslu horního vývoje, nýbrž bude působit proti hornímu vývoji. Proto máme bytosti, které označujeme jako gnómy, před sebou tímto způsobem. Můžeme si pak ještě ozřejmit bytosti, stojící níže než člověk.

Nyní si ovšem musíme udělat - protože to souvisí s hlubším úkolem, jenž nám byl uložen - představu o tom, jak vlastně takové bytosti během vývoje vznikly. Tato otázka souvisí nejen s uplynulou evolucí, ale právě také s evolucí budoucí. Právě to je podstatné. Abychom se s tím obeznámili, podívejme se poněkud blíže na vývoj člověka. Víme, že člověk postupuje od vtělení k vtělení. Víme, že do každé nové inkarnace si s sebou přináší plody předchozích inkarnací. Tímto způsobem se člověk pro každou novou inkarnaci spolupodílí na tvorbě své formy, svých schopností i svého osudu. To, co vtiskl vnějšímu světu v podobě svých činů, se vrací jako jeho osud; to, co ve svých dřívějších životech vtiskl sám sobě, se mu vrací jako jeho schopnosti a talenty. Spolupodílí se tak na tvorbě svého vnějšího osudu i své vnitřní ústrojnosti. Položme si nyní otázku, odkud pochází to, co nás přivádí na dokonalejší stupeň.

Neboť oproti dřívějším stavům lidstva stojí každý dnešní průměrný člověk v tomto ohledu na vyšším stupni. Tím, co v nás způsobuje stále vyšší stupně dokonalosti, je to, co jsme si sami osvojili ve svém postupu od inkarnace k inkarnaci. Nevnímáme svět jen tak pro nic za nic, nevidíme pro nic za nic svými očima, neslyšíme pro nic za nic svými ušima, nýbrž v každé inkarnaci si osvojujeme jisté životní plody. Ty si po smrti bereme s sebou a to, co je v nich účinné, pak tvoří zárodečné síly, které spolupůsobí při výstavbě a rozvoji v další inkarnaci.

Mohou ovšem nastat různé skutečnosti. Jazyček vah se může vychýlit na jednu, ale i na druhou stranu. Ideální stav by byl takový, že by člověk v každé inkarnaci svůj život řádně využil, že by neponechal nevyužito nic, co může zakusit, co může prožít a co může přinést plody pro následující inkarnace, ale že by si s sebou vzal vše, co si dříve osvojil. To se však zpravidla neděje. Člověk se vychýlí na jednu či druhou stranu. Buď svůj život řádně nevyužije k tomu, aby získal vše, co by získat mohl. Jisté síly pak zůstanou nevyužity a on si do své nové inkarnace přinese méně než by mohl. Anebo vnikne příliš hluboko do své ústrojnosti, příliš sroste se svou inkarnací, se svou tělesností. Jsou dva druhy lidí: jedni by velmi rádi žili pouze v duchu a nejradyji by nesestupovali až do své tělesnosti. Životní „praktici“ takové lidi nazývají blouznivci, snílky atd. A pak jsou ti druzí, kteří sestupují příliš hluboko do své tělesnosti; nejenže

využijí to, co mohou získat, nýbrž srůstají se svou inkarnací. Srůstat s inkarnací je jim sympatické, je jim to milé. To, co jde od inkarnace k inkarnaci, si neuchovávají. Necháávají to poklesnout do toho, co má být pouhým nástrojem pro věčné bytostné jádro člověka.

Už jsem jednou upozornil, že existuje důležitá báje, důležitá pověst, která nám ukazuje, co mohou prožívat lidé, kteří příliš hluboko sestoupí do dočasnosti a pomíjivosti jedné inkarnace. Budeme-li o tom uvažovat krajním způsobem, můžeme si to představit takto - můžeme si představit člověka, který řekne: Ach, co je mi do toho, co všechno si ve svém věčném duševním jádru přenesu do další inkarnace. Chci být srostlý zde s touto inkarnací, ta se mi líbí, ta mi vyhovuje, a co se má stát později, mě nezajímá. - K čemu by to vedlo, kdyby se toto smýšlení rozvinulo do krajní podoby? Vedlo by to k charakteru, jenž bude sedět u cesty, a kolem půjde jeden z oněch velkých vůdců, kteří ukazují cestu lidstvu. Kdo však nechce nic vědět pro budoucnost, ten takového učitele, takového velkého vůdce lidí odmítne: Nechci nic vědět o tobě, který chceš mé bytostné jádro v budoucích inkarnacích vést tam, kde bude lidstvo zdokonalené. Chci srůst se současnou podobou, kterou teď mám!

Člověk, který odmítne některého z vůdců lidstva, se znovu objeví v téže podobě. A bude-li opět téhož smýšlení, odmítne vůdce lidstva i v další inkarnaci a bude se znovu a znovu objevovat v téže podobě. A až se ostatní lidé, kteří dají na velké vůdce lidstva a uchovají si duši s věčným bytostným jádrem, znovu objeví v pokročilé lidské rase, pak se ten, kdo nechtěl nic vědět o velkém učiteli a odmítl jej, bude objevovat stále v téže rase, protože si dokázal vytvořit jen tu jednu podobu. To je hlubší ideou Ahasvera, jenž se musí stále navracet v téže podobě, protože odmítl ruku velkého vůdce, Krista.

Člověk má tedy možnost srůst s bytostnou podstatou jedné inkarnace a zapudit od sebe vůdce lidstva, anebo projít proměnou k vyšším rasám, ke stále vyššímu zdokonalení. Rasy by se vůbec nedostávaly do dekadence a nezanikaly by, kdyby nebylo duší, které nemohou a nechtějí postoupit k rase vyšší formy. Podívejte se na rasy, jež se zachovaly z dřívějších dob: Jsou tu jen proto, že v nich duše nedokázaly postoupit výš. Nemohu dnes dál mluvit o tom, co je tím míněno, řekne-li se, že člověk „srůstá s rasou“. V průběhu vývoje Země vznikla a do dekadence upadla celá řada ras. Pomyslete na atlantské doby. Atlantáné postupovali skrze rasy; rasy zmizely, lidské duše však přešly do jiných, vyšších ras. Avšak pro ty, které chtějí zůstat stát, které chtějí s rasou srůst, existuje možnost, aby „svou vlastní vahou“ sestoupily a splynuly s hmotným světem. Existuje šestnáct možností, jak srůst s rasou. Říká se jim „šestnáct cest zkázy“. Při postupu vpřed však člověk bude moci stoupat ke stále vyšším stupňům.

Vidíme tedy, že je skutečně možné, aby člověk natolik srostl s jednou inkarnací, že jaksi zaostane za evolucí. Když se pak v nové inkarnaci vrátí, jsou již jeho ostatní duševní bratři na vyšším stupni. On se ale musí spokojit s méně hodnotnou inkarnací, jak mu zbyla z nějaké dekadentní rasy. Z toho ovšem nikdo nemusí mít hrůzu. Pro nikoho dnes nejsou cesty dány tak, aby něco zase nemohl dohnat, a musel tak vypadnout z evoluce. Nicméně se musíme podívat i na tuto možnost.

Vezměme si nejkrajnější případ: Některý člověk sroste, jak nejtěsněji to jde, s tím, co je bytostnou podstatou jedné inkarnace. Nemůže to udělat hned, není totiž dostatečně silný na to, aby to udělal najednou, ale během šestnácti inkarnací by to mohl provést, pokud by šel oněmi šestnácti chybnými cestami. Dejme tomu, že by to dokázal; pak by dosáhl toho, co popíšu. Země se svými dušemi nečeká a postupuje kupředu. Ale jelikož je hmotné vždy výrazem duševního, dospěje takový člověk nakonec na stupeň, kde už nenalezne možnost, aby pro sebe dostal tělo, protože je skutečně možné, že pro takové duše, které jsou příliš srostlé s tělesností, tu už žádná těla nebudou. Takové duše při tom ztratí možnost inkarnovat se a nenajdou žádnou jinou příležitost.

Uvědomte si, co takové duše ztrácejí, třebaže je jen ve výjimečných případech možné, aby tento stav nastal během budoucího vývoje Země v plné míře. Jen pro zcela zvláštní lidi by již během pozemského stavu nastala možnost, že by měli takový sklon ke zlu, že by už nenašly vůbec žádnou možnost vtělit se, protože by tu už nebyla naprosto žádná těla, která by pro ně byla dost špatná. Neměli by pak ani nic jiného, co by bylo výrazem normálního vývoje.

Dejme tomu, že by taková bytost zůstala na Zemi. Když se pak Země promění v Jupiter, nenašla by - protože to pozdější je vždy jen výsledkem dřívějšího - ani tam žádná vhodná těla, neboť pro těla, která tu budou pro podřadné přírodní říše, jsou takové bytosti příliš dobré a pro těla, jež budou mít lidé, jsou zase příliš špatné. V důsledku toho si pro sebe musí vytvořit beztělesnou existenci a od průběhu vývoje lidstva se skutečně odstříhnou. To si vysloužily tím, že nevyužívaly život. Svět je kolem nich. Ony však okolní svět nevyužívaly k tomu, aby prostřednictvím smyslů obohatily své vnitřní bytostné jádro a neustále se zdokonalovaly. Nepostupují s vývojem světa a zaostávají na určitém stupni.

Bytosti, které takto zaostanou, se pak v pozdějších epochách objevují s charakterem předchozí epochy, neboť jsou s ní srostlé. Neobjevují se však ve formách a podobách pozdější epochy, nýbrž objevují se v těchto pozdějších epochách jako podřadní přírodní duchové, které jsme předtím vylíčili. Lidský rod bude ve druhé polovině jupiterského vývoje poskytovat velké množství těchto nových přírodních duchů, neboť člověk bude mít na jupiterském stupni vyvinutý pátý článek své bytosti, maňas. Lidé, kteří na Zemi nevyužili příležitost k tomu, aby vyvinuli pátý článek, se na

Jupiteru ve svém vývoji objeví jako přírodní duchové se čtyřmi základními částmi, se čtvrtou jako nejvyšší. Zatímco člověk bude mít na Jupiteru [články] pět, čtyři, tři a dva, oni budou mít jako to, co nemůže získat podobu navenek, [články] čtyři, tři, dva a jedna.

To by bylo osudem lidí, kteří nevyužili svůj pozemský život a pozvolna si nevytvořili vyšší základní části. Budou takřkajíc neviditelně působícími přírodními duchy budoucí evoluční epochy. S našimi přírodními duchy to takto proběhlo v dřívějších evolučních epochách, jen s tím, že se to samozřejmě podle charakteru jednotlivých evolučních epoch ustavičně mění. Přírodní duchové na Jupiteru, kteří budou pocházet z lidí, jistou morální odpovědnost mít budou, protože my ji tady na Zemi také máme, a tím se budou odlišovat od přírodních bytostí pozemského světa.

Připomeňme si teď, co jsem říkal - čím se bude Jupiter lišit od naší Země. Zemi s její podstatou jsme popsali jako planetu lásky, na rozdíl od Měsíce, který jsme nazvali planetou moudrosti. Jako se zde na Zemi pozvolna rozvíjí láska, rozvíjela se na Měsíci moudrost, kterou nacházíme všude kolem dokola. Láska v nejnižší formě vyrašila v lemurské době a ve stále vyšších stupních se proměňuje až k nejvyšší duchovní formě lásky. Během jupiterského bytí budou obyvatelé Jupiteru pohlížet na lásku stejně, jako pohlížejí obyvatelé Země na moudrost. Když pozemský člověk pohlédne na moudrost, která ho obklopuje, například na stehenní kost, a vidí její úžasnou výstavbu, jak se v ní pojí trámec k trámci, pak si musí říci: Něco takového, čeho kosmická moudrost dosáhla v kousku stehenní kosti, dnes člověk nedokáže vytvořit ani s tím největším inženýrským uměním. Celá planeta Země je tímto způsobem krystalizovanou moudrostí, jež se rozvinula na Měsíci. A podobně se zde na Zemi rozvíjí krůček po krůčku láska. Tak jako my zde kolem sebe v každém květu obdivujeme moudrost, bude obyvatel Jupiteru cítit, jak k němu proudí láska, vycházející ze všech bytostí - tak jako k nám promlouvá moudrost, která byla do Země vtajena starým měsíčním bytím.

Země tedy stupeň za stupněm postupuje dál. Země je kosmem lásky. Každý planetární stav má svůj zvláštní úkol a úkolu určité doby porozumíme teprve tehdy, pronikneme-li se tímto poznáním. Jako naši Zemi prostupuje všeobecná moudrost, tak bude Jupiter prostupovat láska. A jako ničivé síly v moudrosti pocházejí od bytostí starého Měsíce, které zaostaly, budou tu na Jupiteru ničivé síly lásky, které budou vsazeny do obecného přediava jako ošklivé postavy zaostalých pozemských bytostí, které jakožto přírodní duchové s egoistickou láskou budou mít milostné nároky. V jupiterském bytí budou tvořit nesmírně mohutné, ničivé síly. Zaostávání jednotlivých lidí vytváří ničivé přírodní síly. Vidíme tedy, že svět je tkán ve své prospěšné i ve své škodlivé části. Do světového procesu tak máme vetkán morální aspekt.

	fyzické tělo a nad ním	pod ním
gnómové	1	3
undiny	2	2
syfy	3	1
salamandři	4	0

Všechny přírodní duchy, kteří jsou utvářeni tak, jak ukazuje naše schéma, a mají jeden článek z člověka a tři články pod člověkem, označujeme jako gnómy; přírodní duchové, které nazýváme undiny, mají pod člověkem dva články a sylfy mají tři články z člověka a jeden pod člověkem. Ti všichni v dřívějších planetárních dobách zaostali. K duchu, který se dnes již u člověka rozvíjí, nedospěli. Stojí pod člověkem, jsou „podduchovní“ a sestávají jen z těla a duše. Jsou to dvojčlenné bytosti a nazýváme je gnómy, undinami a sylfy. Když ovšem uslyšíte název „salamandři“, budete se mě ptát, odkud se vzali oni.

Gnómové, undiny a sylfy jsou zaostalé bytosti z dřívějších stavů Země. Salamandři vznikli v jistém ohledu tím, že zčásti - ovšem právě že jen zčásti - rozvinuli čtvrtý princip, nedošli ovšem tak daleko, aby na sebe mohli vzít lidskou podobu. Odkud se tedy salamandři vzali? To bych vám chtěl ještě na závěr objasnit. Jestliže totiž tomuto čtvrtému druhu bytostí porozumíte, porozumíte mnoha tajemstvím přírody, jež nás obklopuje.

Budeme-li sledovat člověka zpět v evoluci, dostaneme se ke stále duchovnějším formám. Víme, že jednotlivé rody zvířat byly jako zaostávající bratři jeden po druhém vyčleňovány z postupující lidské evoluce, když se zastavily na dřívějších stupních. Díky tomu člověk postoupil tak vysoko, že se se svou fyzickou bytostí objevil nejpozději. Ostatní bytosti se takovými staly proto, že nedokázaly počkat a vtlačily se do fyzické inkarnace dříve. Zvířata mají skupinové duše; tyto duše jsou ovšem něčím, co existuje jen na astrální pláni, nicméně jejich práce sahá do fyzického světa. To, co naší evoluci dal Měsíc, totiž moudrost, vidíme tím nejobsáhlejším způsobem rozšířené působením skupinových duší ve zvířecích formách živočišné říše. Člověk nemůže připisovat moudrost jen sám sobě. Vytváří díky ní sice svou kulturu, moudrost je však v mnohem větší míře přítomná v celé planetě Zemi.

Člověk, který je hrdý na lidstvo, může říkat, jak daleko to lidé v moudrosti dotáhli. Nové vynálezy to dokládají. I žákům ve škole se dnes vypočítává, co všechno lidská moudrost dokázala! V tomto výčtu najdete mimo jiné i papír. Papír je zajisté výdobytkem lidské moudrosti, avšak vosy dokázaly papír dělat daleko dříve! Vosí hnízdo je postavené z naprosto stejné látky jako skutečný papír. Je udělané přesně jako lidský papír, jen v živém procesu. Tak bychom mohli procházet celou přírodu a všude bychom nacházeli panující moudrost. Oč dříve než člověk vynalezlo papír skupinové Já vosího rodu! Jednotlivá voska jej nedělá, je to záležitost skupinové duše.

Vidíme tedy, že to, co je lidskou moudrostí, je vetkáno a vtisknuto do celé bytosti Země. Mohli bychom si Zemi kousek po kousku projít a tuto moudrost bychom skutečně našli všude. Avšak poměr zvířete k jeho skupinové duši je jen do jisté míry tím, čím vlastně má, mohu- -li to tak říci, z kosmického hlediska být. Jaký je tento poměr skupinové duše k jednotlivému zvířeti?

Představte si skupinovou duši nějakého druhu hmyzu. Když jednotlivý hmyz zemře, neznamena to pro skupinovou duši nic jiného, než když vám vypadne vlas nebo vám ustříhnou nehet. Zvířata, která se stále znovu tvoří, jsou jen vyměněnými novými články zvířecí skupinové duše. Můžete tak zvířecí linie sledovat daleko nahoru a zjistíte, že to, co je na fyzické pláni, se jeví jako neustále se rozplývající a znovu se tvořící oblak. Fyzické bytí se metamorfuje a skupinový duch obnovuje jen to, co se k němu připojuje směrem dolů.

Takto to jde k určitému stupni. Pak nastane něco nového. U vyšších zvířat - a čím půjdete dál k vyšším zvířatům, tím víc tomu tak bude - nastává něco, co už se vůbec nepodobá tomu, co jsem vám právě popsal. Vezměme si například opici. Opice si ze skupinového ducha bere do jednotlivé postavy, která je dole, příliš mnoho, a zatímco u nižších zvířat se jinak všechno zase vrací do skupinového ducha, opice, protože se stala příliš složitou, si něco ponechává ve své fyzické ústrojnosti. Vplynulo toho sem ze skupinového ducha příliš mnoho a nemůže to zase zpět.

To je postupující skupinový duch. Působí tak, že u nižších zvířat vytvoří článek, potom celou bytost zase nasaje, vytvoří nový článek, zase ho nasaje atd. U lva je tomu tak rovněž. Jestliže si ale vezmete například opici, pak sice skupinová duše opici vytvoří, opice však ze skupinové duše vyjme něco, co se už nemůže vrátit zpět. Zatímco u lva, když zemře, je tomu tak, že se jeho fyzické tělo rozplyne a jeho duševnost se zase vrátí do skupinového ducha, v případě opice se to, co si odškrtí od skupinového ducha, nemůže vrátit zpět.

U člověka máte Já takové, že postupuje od inkarnace k inkarnaci a je schopné se vyvíjet, protože na sebe může brát nové inkarnace. To u opice nemáte. Opice však nemohou zase zpátky. Proto působí opice na naivní duši tak zvláštně - je totiž ve skutečnosti bytostí odřezanou od skupinového ducha; nemůže zpět ke skupinovému duchu, ale nemůže se ani sama znovu inkarnovat. Jiným druhem zvířat, která něco vytrhávají ze skupinového ducha, jsou vačnatci.

To, co z těchto, lze říci, individuálních zvířecích duší zůstává, avšak nemůže se ani znovu inkarnovat, je pravým původem čtvrté skupiny elementárních duchů. Jsou to odškrcené části takovýchto zvířat, které se nemohou znovu vrátit ke skupinovému duchu, protože v evoluci přeskočily onen normální bod. Z mnoha zvířat zůstávají tyto bytosti mající jáskou povahu - a to jsou pak salamandři. Jsou nejvyšší formou přírodních duchů, protože mají jáskou povahu.

Tím jsem vás uvedl do povahy řady bytostí, které budeme poznávat stále důkladněji. Nyní jsme poznali pouze způsob a důvod jejich bytí a jejich souvislost. Ony však v našem světě působí a jejich projevy je možné vnímat. Dnes si tedy chceme dál utvářet představu o těchto takzvaných elementárních duších.

Tito salamandři - a to lze rozhodně tvrdit - vznikají zvláštním způsobem už i dnes, když jistě zvláště nízké lidské přirozenosti, které se nicméně dále inkarnují, zanechají po sobě část své nízké přirozenosti. Tyto pozůstalé přirozenosti jistých nízkých lidí, tedy tyto částečně vyloučené lidské přirozenosti, které tu zůstaly jako určitý druh přírodních duchů a prostupují naše bytí, jsou v naší evoluci obzvláště špatné elementy. A mnohé z toho, co prostupuje náš duchovní prostor a co člověk může zvláštním způsobem vnímat - o čem ovšem nemáte ani zdání, dokonce ani nevíte, že to tu je - se až příliš zřetelně ukazuje ve svých projevech.

Všechny tyto duchovní bytosti jsou zčásti příbuzné člověku a zasahují do lidské evoluce, i když většinou rušivým způsobem. Leckterý nedobrá kulturní fenomén, který se dnes jeví jako přirozený, bude pro lidi srozumitelný teprve tehdy, budou-li vědět, s jakými rušivými, retardujícími silami mají co do činění. Účinky se budou uplatňovat v různých dekadentních jevech naší kultury.

Jen díky tomu, že ti, kdo vnímají znamení doby, to jasně vidí, vznikla naše Theosofická společnost, protože jen poznání působí ve světě ozdravně. Ten, kdo stojí ve světě bez poznání, je nucen nechat na sebe tyto věci působit a má o nich často všelijaké fantastické představy. Teprve ten, kdo nahlíží do působení těchto bytostí, bude dostatečně schopen poznat prospěšnost theosofického hnutí a pochopit jeho hluboce duchovní a uzdravující působnost. Toto hnutí chce člověka osvobodit od bytostí, které by ho v jeho kultuře zadržovaly. Jinak by naše kultura upadla zcela do dekadence. V příštím čase budeme moci prožívat všelijaké ohavné kulturní jevy, včetně toho, že ti, kdo se nedokážou zorientovat, označí za snílky a fantasy ty, kdo takovéto kulturní jevy nazvou pravým jménem.

Svět bude čím dál víc získávat takový ráz, že lidé, kteří znají duchovní, pravou skutečnost, budou označováni za snílky a fantasy, přičemž skutečnými snílky a fantasy jsou ti, kdo duchovní skutečnost prohlašují za bláznovství. Pravý pokrok naší kultury však spočívá v tom, že člověk pronikne nepřátelské síly poznáním. A poznání je tím, co na základě theosofického duchovního proudu potvrzuje úsloví, jímž i vůdcové křesťanského života oslovovali své následovníky: „Poznáte pravdu a pravda vás učiní svobodnými.“ [J 8,32] Avšak pravdou, která člověka zcela osvobodí, může být jen taková pravda, jež obsáhne plnou a pravou skutečnost.

Berlín, 16. května 1908

